

Leif Andersen:
Sjælesorgens Samtale. Bind 2.

Kolon Fredericia 2016. 516 sider

DKK 349,95.

Børge Haahr Andersen,
rektor på Dansk Bibel-Institut og daglig leder af Fjellhaug Internationale University
College, Danmark.

Jeg har glædet mig ligeså meget til at læse Bind 2 af Leif Andersens bøger om sjælesorg, som jeg kan glæde mig til at læse anden del af en uafsluttet krimi. Det har noget at gøre med min lyst til at fordybe mig i emnet, men ikke mindst har det at gøre med en unik og medrivende stil hos forfatteren. Man ved aldrig helt, hvad der kommer i næste sætning eller på næste side. Det uforudsigelige, det provokerende, det humoristiske, det livsnære blandes sammen med tegneserier, kunstmalerier, citater fra film, litteratur eller et citat af hans kloge hustru, Eleonora. Det omsættes til en sammenhængende fremstilling, hvor temaet er den sjælesørgeriske samtale. Ind imellem bliver impulserne og samtalepartnerne så mange, at en enfoldig sjæl som jeg kan have svært ved at følge med. Andre steder står vi med et retorisk og teologisk pletskud, så jeg har lyst til at notere et udråbstegn i marginen.

Vanen tro siger Leif Andersen det vigtigste først. Det gør han med et Rembrandtmaleri af den hellige familie, hvor Maria læser i Bibelen, men vender blikket mod barnet. Det er sjælesorg at vende sig fra bogen mod barnet, for vi skærer os på Bibelen og har derfor brug for hele tiden at vende os til Kristus. Ikke for at spille bogen og barnet ud imod hinanden, men fordi Kristus er Guds tolk. Jeg vil senere kommentere Leif Andersens brug af dette billede.

Resume

Det er umuligt at gengive essensen i Leif Andersens fremstilling uden at forsømme noget væsentligt. Lad mig alligevel forsøge at gengive grundtankerne:

Sjælesorgens samtale begynder ikke med tale, men med at lytte, at være tavs, at leve sig ind i det knækkede sind og det komplekse menneske. Det fører over i et afsnit om empati. *Det at man i et vist mål formår at sætte sig ind i den andens tanke og oplevelse, er måske den vigtigste enkelte egenskab hos sjælesørgeren.* (71). Uden empati kan ord ødelægge i stedet for at forløse. Det kan selv en forkert anvendelse af Guds ord. Timing, sontring mellem lov og evangelium og mellem Guds ord og egne uforgribelige meninger er vigtigt, så snart man lukker munden op.

Sjælesorgens identitet og eksistensberettigelse er, at den er en vandring mod håbet, evighedshåbet. Ofte er håbet ikke vishedshåbet, men længslen er det bærende. I den forbindelse betoner Leif Andersen (114), at Gud er både far og mor og har både mandlige og kvindelige egenskaber. Han kaldes far i Bibelen, men optræder igen og igen som mor. Dobbeltthed eller ambivalens kendetegner også det enkelte menneske. Leif Andersen nævner en række bibelske eksempler på ambivalensen i det kristne liv og jævnfører den med den erfaring af splittethed, som alle mennesker kender. Sjælesorgens samtale skal hjælpe mennesker til at erkende deres egen indre ambivalens og forsone sig dermed (135). Derudover kan mennesker, der søger hjælp, have for vane at starte et andet sted end der, hvor de har problemet. Og så er det en særlig udfordring at møde mennesker der, hvor de er. Mennesket har det for eksempel med at fortrænge dødsbevidstheden eller fortabelsens mulighed. I stedet for at servere løsninger og svar skal sjælesørgeren prøve at fremelske de resurser, der er i det enkelte menneskes sind. *Hvad kan du selv gøre for at opnå hjælp?* (159). Det enkelte menneskes livsfortælling er vigtig for den enkelte at fortælle, især hvis den lader meningsløsheden og smerten stå uden at gribe til billige forklaringer. Vores tid har fået en fornyet forståelse af ritualers og bønnens og Bibelens betydning for konfidenten. Her har sjælesørgeren mulighed for at være medvandrer og at lede til nye egne. (205). Det sjælesørgeriske brev, prædikenen og fællesskabet kan supplere medvandringen. I den sjælesørgeriske proces er det legitimt at være vred på Gud.

Sjælesørgeren tænker ofte i synd og tilgivelse, men menneskers situation er oftere skam og anerkendelse. Leif Andersen gennemgår de forskellige former for skam og deres oprindelse. Modtrækket er anerkendelse, at blive set, værdsat, anerkendt. Næste kapitel handler om skyld og tilgivelse. Vi skal ikke afvikle skylden som menneskes hovedproblem, men vi skal kommunikere nuanceret, sådan at vi også adresserer skammen. Efter en meget udførlig introduktion får Leif Andersen sagt noget meget væsentligt om skyld og tilgivelse, om at hvile i forsoningen. Her tales om det centrale med stor sjælesørgerisk og teologisk vægt.

I spørgsmålet om sex forsøger Leif Andersen at finde vejen frem mellem seksualforskrækkelse og uansvarlig løssluppenhed. Ikke mindst advares mod seksualforskrækkelsen, men der trækkes også en grænse i forhold til *utroskab, flirt med andre end ens elskede, jalousi, overgreb m.v.* Så vidt jeg har kunnet læse, siger Leif Andersen ikke det fundamentale, at de bibelske rammer for sex er ægteskabet mellem en mand og en kvinde, og at andre seksuelle forbindelser, heteroseksuelt eller homoseksuelt, er brud på Guds vilje. Selv om titlen er kroppen og ånden, tager han ikke afstand fra samboskab, opgøret med kønsforskellighedens gode og andre etiske valg. Hvad årsagen til denne mangel på tydelighed er, ved jeg ikke. Men prisen for konfidenten er, at det efterlades med en ensomhed i nogle grundlæggende etisk følsomme valg.

I afsnittet om tilgivelse og forsoning har Leif Andersen en mærkelig kommentar til lignelsen om den gældbundne tjener. At skylde 10000 talenter er på niveau med folkemord og misbrug af børn og ikke noget, almindelige menneske kan genfinde sig i, fordi mange blot kæmper med *det daglige fnidder* (311-312). Skyldes det ikke, at mennesker aldrig har spejlet sig i lovens afsløring og Åndens oplysende gerning, sådan at det ser, at selv de bedste gerninger i Guds øjne er dødssynder? Vil ikke det menneske, som kæmper med det daglige fnidder, konfronteres med et dybere lag i sit jeg, når det møder Gud i loven? Og derved erkende sin uendelige gæld?

Jakobs kampen ved Penuel er for Leif Andersen et godt eksempel på dobbeltheden, ambivalensen i den troendes liv. Som i Jobs bog søges der trøst mod Gud hos Gud. Protesten, forargelsen over Gud, vreden mod ham findes igen og igen i Bibelens poetiske bøger. De moderne ateister er kommet for sent. For Leif Andersen er tro og tvivl to samtidige og legitime menneskelige og åndelige erfaringer, mens sikkerheden, skråsikkerheden ikke er det. Der siges noget godt og sjælesørgerisk om omvendelse (348), samtidig med, at megen spaltepads går med at forkaste en *ordo salutis*-forståelse, som har begået overgreb mod børn og unge.

Også når det handler om bøn, har Leif Andersen svært ved at dvæle ved det ligefremme og glædelige ved bøn, at Gud hører os, når vi beder. Det er bøn, som kamp og som lidelse, der fylder i gengivelsen. Et ret langt kapitel handler om sorgens rum (380). Leif Andersen dvæler længe i livshjælpen og terapiens rum, og i det teologiske felt dvæler han meget ved det uforståelige ved Gud og det meningsløse i lidelsen. Han har en teologi, som indbefatter Guds forsyn og styre, men udfoldelsen og trykket ligger ikke på Guds, men på den sørgendes perspektiv. Han inddrager Jobs bog, som igennem mange år har været med til at gennemlyse Leif Andersens sjælesorg og forkyndelse.

Nogle kommentarer og spørgsmål

Jeg sluttede min refleksion over Bind 1 med nogle spørgsmål og funderede på, om de mon blev belyst i Bind 2. Det er faktisk tilfældet med visse af dem. Der siges noget vældig godt og solidt om troens hvile, om retfærdiggørelse til forskel fra tilgivelse, om bøn som det at overgive alt i Guds vilje. Ikke mindst er Leif Andersens insisteren på det menneskelige perspektiv, og Bibelens rum til klage, tvivl, protest, vrede, et godt og tiltrængt supplement til tidligere sjælesørgeriske fremstillinger. Leif Andersen har en præcision i beskrivelsen af det postmoderne miljø, konfidenten og sjælesørgeren lever i. Han har et klart blik for det usunde ved de kristne miljøer og den subkultur, der har rod i de gamle vækkelsesbevægelser, samtidig med, at han kan se styrken i denne tradition og et stykke på vej selv er inspireret heraf.

Jeg sidder stadig tilbage med en række spørgsmål, som jeg vil prøve at formulere så præcist, som jeg formår. Der er hos Leif Andersen en klar bevidsthed om, at sjælesorgen har et centrum, troshjælpen og at det evige er vigtigere end tiden. Dette siges med ret stor eftertryk en række gange i Bind 2, og der er ingen tvivl om, at det udtrykker forfatterens personlige overbevisning. Samtidig er sjælesorg defineret så bredt, og det, som før i tiden hed hjælpedisciplinerne, er blevet en del af sjælesorgen på en måde, så stort set alt samvær med andre mennesker bliver sjælesorg. Før i tiden var det tilstrækkeligt, at en god sjælesørger havde livsvisdom, indføling og var kendt med Bibelen. Nu kræver det fortrolighed med psykologi, terapi, filosofi, kunst og stadig en god og sund teologi. Jeg ved, at Leif Andersen ikke bryder sig om, at jeg gentager dette spørgsmål, men jeg sidder alligevel tilbage med et indtryk af, at centrum *i praksis* forrykkes, fordi livshjælp af enhver slags sammen med troshjælp er sjælesorg.

En parallel udvikling er begrebet mission, som startede med at handle om at forkynde evangeliet, men efterhånden også er blevet diakoni, social omsorg og forvaltning af skaberværket. Et kritikpunkt mod den moderne og diffuse missionsforståelse er, at når alt bliver mission, er ingen ting mission. På samme måde må man spørge, om når alt bliver sjælesorg, om det så ikke i praksis bliver så diffust et begreb, at essensen i det bliver utydeligt. Måske sker dette ikke for Leif Andersens selv. Men jeg tror, faren er der for dem, der blot forholder sig til hans tobinds værk.

Lad mig nævne en anden tendens, som også har rejst en række spørgsmål hos mig. Leif Andersen har i det indledende kapitel en refleksion over Rembrandts billede med den hellige familie, hvor Maria vender blikket fra bogen mod barnet og gør det til et mønster for sjælesorg. Bibelen er skærende og anstødelig, især GT. Men Jesus, den inkarnerede

Gud, er kærlighedens tolk. Sjælesorg er at flytte fokus fra bogen til barnet. Men nej, har jeg lyst til at tilføje. Barnet i krybben er manden på korset, sat til fald og oprejsning, som Simeon udtaler, da han ser barnet. Vi kender kun barnet gennem bogen. Derfor går bevægelsen aldrig fra bogen til barnet, men fra den dømmende Gud til den frelsende Gud. Den Gud, som er Daddy, farmand, er samtidig i Himmelen og hans navn er helligt. Det nære, varme og kærlige er forenet med det frygtindgydende og respektfulde. Leif Andersen sætter pris på ordet ambivalens, men ambivalensen i Gud, at vi samtidig skal frygte og elske ham, er ikke betonet.

Jeg har et tredje spørgsmål, som jeg også ofte har stillet mig selv i forbindelse med, at jeg i mange år har undervist i samlivskurset PREP. Kan man undervise om det livsbekræftende ved sex uden give en konkret etisk vejledning i, at i visse sammenhænge er sex positivt, nemlig inden for ægteskabet mellem mand og kvinde, og i andre sammenhænge er sex destruktivt, nemlig løsrevet fra det heteroseksuelle ægteskab? Ligesom Leif Andersen beder PREP-konceptet par om at overveje at have et bevidst forhold til alternativer, altså sige nej til utroskab. Men baggrunden er, at alle kærlighedsforhold er positive, hvad enten det er samboskab, ægteskab eller homoseksuelle par. Leif Andersen bruger samme upræcise sprogbrug som PREP. Er dette bevidst?

Også ved Bind 1 studsede jeg over, at Leif Andersen ikke sonderer mere mellem det alment menneskelige og det kristne menneske. Der er antydninger af en skelnen flere steder i Bind 2, men generelt springer Leif Andersen uden videre fra det menneskelige niveau til Bibelens ord om det genfødte og fornyede menneske. Jeg kan godt blive usikker på, om kampen mellem ånd og kød hos Paulus er ligestillet med den almenmenneskelige kamp mellem arvesynd og gudbilledlighed, som er fremstillet hos Leif Andersen.

Et femte og afsluttende spørgsmål er, hvor vi skal lægge trykket i sjælesorg: Er det den menneskelige vinkel eller den guddommelige vinkel i mødet med sorg, ulykke og død? Den menneskelige vinkel er vigtig, og den giver rum til klage, sorg, vrede og gråd i mødet med Gud. Den fremhæver Jesus som bror og medlidende, og sjælesørgeren som medvandrer. Den guddommelige vinkel er lige så vigtig, for den giver plads til Guds styre og forsyn, til Guds skjulte råd og ledelse gennem kors og pine, og evighedsperspektivet i Guds blik giver sorgen mindre tyngde og fylde i en kristens liv. Leif Andersen tænker inklusiv om det guddommelige perspektiv, om end han har mange forbehold og garderinger i forhold til at få dette galt i halsen. Men tyngden ligger på det menneskelige perspektiv, og man skal kun anvende det guddommelige perspektiv, hvis man taler med nogle, for hvem dette giver mening. Jeg medgiver gerne, at i visse dele af den lutherske

tradition har man rendyrket det guddommelige perspektiv på en måde, hvor der ikke bliver plads til Bibelens klagesalmer. Men efter mit skøn er det lige så farligt at rendyrke det menneskelige perspektiv, sådan at man ikke længere kan synge med på Lina Sandells sang: Om han tager, om han giver, samme fader han dog bliver.

Konklusion

De kritiske spørgsmål fylder en del i denne anmeldelse. Det skyldes min egen uforgribelige overbevisning om, at sjælesorg vinder ved at have en snævrere definition, troshjælp, en klarere balance mellem den menneskelige og den guddommelige vinkel, en tydeligere etisk ramme og en stærkere udfoldelse af spændingen mellem at elske og frygte Gud. Men grundlæggende er jeg glad og i visse afsnit direkte begejstret over Leif Andersens pædagogik og teologi, og jeg vil øse af disse to bøger i årene fremover.

Faget sjælesorg har fået et par solide lærebøger på knap 1000 sider. Både fagteologer og lægfolk med interesse for sjælesorg kan have stor glæde af at læse disse to bøger. Visse afsnit må læses flere gange, fordi sprog og indhold kan være kompakt. Terapeuter og psykologer, som ønsker at inddrage en kristen vinkel, kan blive klogere på deres fag og på hele livsvirkeligheden ved at læse disse to bøger. Selv synes jeg, at de fungerer bedst som supplement til en mere klassisk og snæver sjælesorgsfremstilling om troshjælp. Som alt andet i vores postmoderne tid må Leif Andersen læses kritisk og med selvstændig refleksion. Gør man det, har man efter min mening meget rigtig at hente i Leif Andersens tobindsværk.